

**ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ԴԱՏԱՎՈՐ
Ա. ԽԱԶԱՏՐՅԱՆԻ**

ՀԱՏՈՒԿ ԿԱՐԾԻՔԸ

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ 2022 ԹՎԱԿԱՆԻ ՓԵՏՐՎԱՐԻ 22-Ի «ՄԱՐԴՈՒ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ՊԱՇՏՊԱՆԻ ԴԻՄՈՒՄԻ ՀԻՄԱՆ ՎՐԱ՝ «ՀԻՄՆԱԴՐԱՄՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ» ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՕՐԵՆՔԻ 23-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻ 7-ՐԴ ՄԱՍԻ՝ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՑԸ ՈՐՈՇԵ-ԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ» ԳՈՐԾՈՎ ՍԴՈՒ-1629 ՈՐՈՇՄԱՆ ՊԱՏՃԱՌԱԲԱՆԱԿԱՆ ԵՎ ԵԶՐԱՓԱԿԻՉ ՄԱՍԵՐԻ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ

Սահմանադրական դատարանը, 2022 թվականի փետրվարի 22-ին դռնբաց նիստում գրավոր ընթացակարգով քննելով «Մարդու իրավունքների պաշտպանի դիմումի հիման վրա «Հիմնադրամների մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 23-րդ հոդվածի 7-րդ մասի՝ Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործը, ՍԴՈՒ-1629 որոշմամբ որոշել է.

«1. «Հիմնադրամների մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 23-րդ հոդվածի 7-րդ մասի 1-ին, 2-րդ պարբերությունները, 3-րդ պարբերության 1-ին կետը համապատասխանում են Սահմանադրությանը:

2. «Հիմնադրամների մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 23-րդ հոդվածի 7-րդ մասի 3-րդ պարբերության 2-րդ կետը և 4-րդ պարբերությունը՝ պետական բարձրագույն ուսումնական հաստատությունների լուծարման համար դատարան դիմելու լիազորության մասով, ճանաչել Սահմանադրության 38-րդ հոդվածի 3-րդ մասին, 78-րդ հոդվածին հակասող և անվավեր: (...):»:

Հիմք ընդունելով «Սահմանադրական դատարանի մասին» սահմանադրական օրենքի 62-րդ հոդվածի 10-րդ մասը՝ ներկայացնում եմ հատուկ կարծիք Սահմանադրական դատարանի 2022 թվականի փետրվարի 22-ի ՍԴՈՒ-1629 որոշման (այսուհետ՝ ՍԴՈՒ-1629 որոշում) պատճառաբանական և եզրափակիչ մասերի վերաբերյալ:

1. «Սահմանադրական դատարանի մասին» սահմանադրական օրենքի

32-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ գործի փաստական հանգամանքները Սահմանադրական դատարանը պարզում է ի պաշտոնե, իսկ նույն հոդվածի 2-րդ մասը սահմանում է. «Սահմանադրական դատարանը կաշկանդված չէ սահմանադրական դատավարության մասնակիցների ներկայացրած ապացույցներով, բացատրություններով, միջնորդություններով, առաջարկություններով և առարկություններով և իր նախաձեռնությամբ ձեռնարկում է համարժեք միջոցներ՝ կոնկրետ գործի լուծման համար անհրաժեշտ իրական փաստերի վերաբերյալ հնարավոր և հասանելի տեղեկություններ ձեռք բերելու համար»:

«Հիմնադրամների մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի (այսուհետ՝ Օրենք) վիճարկվող դրույթների վերաբերյալ սահմանադրաիրավական խնդրի լուծման նպատակով, կարծում եմ, Սահմանադրական դատարանը գործի ելքի համար նախ պետք է պարզեր, թե Սահմանադրության 38-րդ և 78-րդ հոդվածների՝ բարձրագույն ուսումնական հաստատությունների ինքնակառավարման իրավունքի արդյունավետ իրականացման և համաչափության սկզբունքի ապահովման համատեքստում՝ հիմնադրամների հոգաբարձուների խորհրդի կազմի անդամների կեսից ավելին համալրված չլինելու հիմնավորմամբ պայմանավորված՝ ՀՀ արդարադատության նախարարի հրամանով ժամանակավոր խորհրդի ձևավորմանն ու վերջինիս կողմից հիմնադրամը լուծարելու համար դատարան դիմելու իրավասությանն առնչվող Օրենքի առկա կարգավորումներն արդյո՞ք կարող են հանդիսանալ արդյունավետ միջոցներ հիմնադրամի կարգավիճակ ունեցող բարձրագույն ուսումնական հաստատությունների գործունեությունը պատշաճ ապահովելու համար:

Հաշվի առնելով, քանի որ Օրենքի 23-րդ հոդվածի 7-րդ մասն այնքանով, որքանով չի նախատեսում հոգաբարձուների խորհրդի կազմի իրավագործությամբ պայմանավորված՝ ՀՀ արդարադատության նախարարի կողմից հիմնադրամի կարգավիճակ ունեցող բարձրագույն ուսումնական հաստատությունների ժամանակավոր խորհուրդների ձևավորման և իրավասության շրջանակի սահմանման հատուկ իրավակարգավորումներ, կարծում եմ, որ «Սահմանադրական դատարանի մասին» սահմանադրական օրենքի 63-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ Սահմանադրական դատարանը տվյալ իրավական ակտի սահմանադրականու-

թյունը որոշելիս պետք է գնահատեր ինչպես այդ ակտը, այնպես էլ ձևավորված իրավակիրառական պրակտիկան:

Բացի նշվածից, գտնում եմ, որ նույն ՍԴՈ-1629 որոշման պատճառաբանական մասում անհրաժեշտ էր պարզել, թե հիմնադրամի կարգավիճակ ունեցող բարձրագույն ուսումնական հաստատությունների ինքնակառավարման իրավունքի իրացման սահմանադրական պահանջի պահպանման պայմաններում առկա՞ է արդյոք բավարար օբյեկտիվ հիմք, կամ հետապնդվում է արդյոք իրավաչափ նպատակ՝ Սահմանադրության 38-րդ հոդվածի 3-րդ մասին համապատասխանության տեսանկյունից:

Այս առումով Սահմանադրական դատարանը վիճարկվող նորմերի սահմանադրականությունը գնահատելիս պետք է հաշվի առներ իր նախկին որոշումներում արտահայտած իրավական դիրքորոշումների էական ու գործառնական նշանակությունը, հատկապես՝ բարձրագույն ուսումնական հաստատությունների ինքնակառավարման իրավունքի ամբողջությունը կազմող տարրերի բացահայտման համատեքստում: Մասնավորապես՝ կարելի է նշել Սահմանադրական դատարանի 2021 թվականի օգոստոսի 2-ի ՍԴՈ-1608 որոշմամբ հաստատված հետևյալ արձանագրումները.

ա) բարձրագույն ուսումնական հաստատությունների ինքնակառավարում «... նշանակում է կազմակերպված սոցիալական ընդհանրության կամ հաստատության (կազմակերպության) անկախությունն ու ինքնուրույնությունը՝ սեփական գործերը կառավարելիս, իր կենսագործունեության հարցերը լուծելիս»,

բ) «Պետությունը սահմանում է ինքնակառավարվող սուբյեկտների գործունեության օրենսդրական հիմունքները և ուղղակի չի միջամտում դրանց ու դրանց ստեղծած մարմինների գործունեությանը, այլ օրենքով սահմանված կարգով իրականացնում է համապատասխան վերահսկողություն»:

2. Հաշվի առնելով սահմանադրաիրավական խնդրի առաջադրման հիմքում դիմողի կողմից բերված հիմնավորումները, Սահմանադրության 38-րդ հոդվածի 3-րդ մասին համապատասխանության և «Սահմանադրական դատարանի մասին» սահմանադրական օրենքի 63-րդ հոդվածի 1-ին մասի պահանջների պահպան-

ման տեսանկյունից՝ վիճարկվող դրույթների իրավակիրառական պրակտիկայի գնահատման համար էական նշանակություն ունի այդ դրույթների կիրառման արդյունքում հիմնադրամի կարգավիճակ ունեցող Երևանի պետական համալսարանի օրինակով ձևավորված հետևյալ պրակտիկան.

1) հոգաբարձուների խորհրդի իրավազրույթյան, գործունեության սկզբունքների, կազմի ձևավորման չափանիշների, համամասնության ու ներկայացվածության պահանջների, այդ թվում՝ այդ խորհրդի անդամներին ներկայացվող պահանջների բացակայության պարագայում ՀՀ արդարադատության նախարարն իր հայեցողությամբ որոշում է ձևավորել ժամանակավոր խորհուրդ,

2) ժամանակավոր խորհուրդն ամբողջությամբ իրականացնում է այն լիազորությունները, որոնք Օրենքի 27-րդ հոդվածի 7-րդ մասով վերապահված են հոգաբարձուների խորհրդին, այդ թվում՝ բարձրագույն ուսումնական հաստատությունների կառավարմանն ու հետագա գործունեությանն առնչվող ռազմավարական նշանակության հարցեր որոշելու տեսանկյունից:

Այսինքն՝ բարձրագույն ուսումնական հաստատությունների ինքնակառավարման իրավունքի արդյունավետ իրականացման սահմանադրական պահանջի պահպանման համատեքստում՝ հաշվի չառնելով հիմնադրամի կարգավիճակ ունեցող այդ բուհերի գործունեության առանձնահատկություններն ու սահմանադրական երաշխիքները, այդ թվում՝ վերջիններիս գործունեության հանրային բնույթն ու սոցիալ-գործառնական նշանակությունը, Օրենքի վիճարկվող կարգավորումներին համապատասխան՝ ՀՀ արդարադատության նախարարը՝ իր հրամանի հիման վրա և բացարձակ հայեցողությամբ ձևավորում է ժամանակավոր խորհուրդ, որին վերապահվում են հիմնադրամի կառավարման բարձրագույն և հսկողություն իրականացնող մարմնի՝ հոգաբարձուների խորհրդի լիազորությունները:

Այստեղից, հիշյալ հիմնավորումներով պայմանավորված, գտնում եմ՝ ակներև է հիմնադրամի կարգավիճակ ունեցող բարձրագույն ուսումնական հաստատությունների կառավարման բարձրագույն և հսկողություն իրականացնող մարմնի՝ հոգաբարձուների խորհրդի իրավական կարգավիճակի, այդ թվում՝ նրա լիազորությունների իրականացման կարգի ու պայմանների, այդ խորհրդի կազմի ան-

դամների կեսից ավելին չհամալրվելու արդյունքում ձևավորված ժամանակավոր խորհրդին առնչվող օրենսդրական կարգավորումների ամբողջությամբ **խնդրահարույց** լինելը՝ այդ բուհերի ինքնակառավարման սահմանադրական իրավունքի արդյունավետ իրականացման տեսանկյունից:

Եվ կատարված եզրահանգումը, որ՝ *«հիմնադրամի կարգավիճակով բարձրագույն ուսումնական հաստատությունների կազմակերպման և գործունեության հարաբերությունների ոլորտում Օրենքը գործում է այնքանով, որքանով «Բարձրագույն և հեղինակական մասնագիտական կրթության մասին» օրենքով այլ բան սահմանված չէ»* (ՍԴՈ-1629 որոշում, կետ 4.3), կարծում եմ, չի կարող դիտարկվել հիմնադրամի կարգավիճակ ունեցող այդ բուհերի գործունեության առանձնահատկություններ սահմանող փաստարկ:

3. ՍԴՈ-1629 որոշման պատճառաբանական մասի 4.2-րդ կետում վերլուծելով «կրթություն» եզրույթի սահմանադրաիրավական բովանդակության, բուհերի ինքնակառավարմանն առնչվող՝ Սահմանադրական դատարանի իրավական դիրքորոշումների և կրթության բնագավառի միջազգային իրավական ակտերով նախատեսված կարգավորումները՝ Սահմանադրական դատարանը հետևություն է արել, որ՝ *«(...) հիմք ընդունելով Սահմանադրության 74-րդ հոդվածը՝ Սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ բուհական ինքնակառավարումը, լինելով հաստատության կարողությունն ու իրավունքը՝ որոշելու իր գործողությունների ընթացքն առանց պետության անհարկի միջամտության, բացարձակ չէ և ենթադրում է բուհի գլխավոր առաքելության խաթարման վրանգի դեպքում պետության՝ օբյեկտիվ հիմքերով, հիմնավորված միջամտություն՝ համաչափության, որոշակիության, հիմնական իրավունքի և ազատությունների վերաբերյալ դրույթների էության անխախտելիության սահմանադրական սկզբունքներին համապատասխան»:*

Վերոնշյալից պարզ չէ կատարված վերլուծության և հետևության անմիջական կապը, այդ թվում՝ փոխկապակցված սահմանադրական նորմի շրջանակը: Ընդ որում, եթե հիշյալ վերլուծության արդյունքում կատարվում է արձանագրում, որ՝ *«(...) բարձրագույն ուսումնական հաստատության ինքնավարությունն առանց-*

քային դերակատարություն ունի բուհական համակարգի պատշաճ կազմակերպման և որպես հետևանք՝ կրթության իրավունքի երաշխավորման համար», ապա առնվազն պետք է բերվեին այն հիմնավորումները, թե դրանց հետ համակարգային առումով ի՞նչ փոխկապակցվածության շրջանակներում պետք է գտնվի Սահմանադրության՝ «Հիմնական իրավունքների և ազատությունների կիրառելիությունն իրավաբանական անձանց նկատմամբ» վերտառությամբ 74-րդ հոդվածի կարգավորումը: Բացի դրանից, պարզ չէ հիշյալ վերլուծության և Սահմանադրության 74-րդ հոդվածի առնչությամբ կատարված հետևյալ եզրահանգումների միջև անմիջական կապը, ինչպիսիք են՝ «բուհական ինքնակառավարումը (...) բացարձակ չէ» կամ «...բուհական ինքնակառավարումը (...) ենթադրում է բուհի գլխավոր առաքելության խաթարման վտանգի դեպքում պետության՝ օբյեկտիվ հիմքերով, հիմնավորված միջամտություն՝ համաչափության, որոշակիության, հիմնական իրավունքի և ազատությունների վերաբերյալ դրույթների էության անխախտելիության սահմանադրական սկզբունքներին համապատասխան»:

4. ՍԴՈ-1629 որոշման 4.4-րդ կետում շարադրված է վերլուծություն՝ «բուհի ճգնաժամային իրավիճակ», «կառավարման քառասյին վիճակը շտկել», «պետական բուհի ինքնակառավարման տարր հանդիսացող վարչական ինքնավարություն» հասկացությունների վերաբերյալ՝ առանց բացահայտելու դրանց իրավական բովանդակությունն ու նշանակությունը: Սակայն որոշման հիշյալ կետի շարադրանքից այդպես էլ պարզ չի դառնում, թե իրավական առումով ի՞նչ են նշանակում այդ եզրույթները, և դրանք ի՞նչ նշանակություն ունեն բարձրագույն ուսումնական հաստատությունների ինքնակառավարման սահմանադրական իրավունքի արդյունավետ իրականացման համատեքստում՝ հիմնադրամի կարգավիճակ ունեցող այդ բուհերի գործունեության առանձնահատկությունների սահմանման ու սահմանադրական երաշխիքների ապահովման տեսանկյունից: Այդպիսի վերլուծությունն սկզբունքային նշանակություն կարող էր ունենալ միայն վիճարկվող դրույթների սահմանադրաիրավական բովանդակության բացահայտման տեսանկյունից:

Ամփոփելով, գտնում են, որ Օրենքի վիճարկվող դրույթները և այդ

դրույթների հետ համակարգային առումով փոխկապակցված Օրենքի այլ կարգավորումները՝ իրավակիրառ պրակտիկայում դրանց տրված մեկնաբանությամբ խնդրահարույց են հիմնադրամի կարգավիճակ ունեցող բարձրագույն ուսումնական հաստատությունների մասով՝ պայմանավորված վերջիններիս գործունեության առանձնահատկություններով, հանրային բնույթով, սոցիալ-գործառնական նշանակությամբ և սահմանադրական երաշխիքների առկայությամբ:

Հետևաբար՝ բարձրագույն ուսումնական հաստատությունների ինքնակառավարման իրավունքի արդյունավետ իրականացման սահմանադրական պահանջի պահպանման և համաչափության սկզբունքի ապահովման համատեքստում, կարծում եմ, որ «Հիմնադրամների մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 23-րդ հոդվածի 7-րդ մասը հակասում է Սահմանադրության 38-րդ հոդվածի 3-րդ մասին և 78-րդ հոդվածին:

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ԴԱՏԱՎՈՐ

Ա. ԽԱԶԱՏՐՅԱՆ